

CONȘTIENTIZAREA FAPTULUI ALEGERII DE CĂTRE REPUBLICA MOLDOVA A VECTORULUI EUROPEAN DE DEZVOLTARE

I. Holban, Dr.

Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare, Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale al AȘM

Încotro?

Destinația bărcilor nu este numai de a se menține pe suprafața apei, ci în primul rând de a pluti spre un anumit port. Filozoful englez Francis Bacon (1561 – 1626) zicea, că dacă un cal zburdă aiurea, iar un șchiop merge spre o anumită țintă, apare o situație paradoxală, cu cât calul aleargă mai iute, cu atât mai târziu decât șchiopul va ajunge el la țintă. Când în URSS a demarat restructurarea, cineva pus pe glume zicea că restructurarea la moldoveni înseamnă mișcarea haotică a Ionilor. Astăzi, după 23 de ani de independență, am ajuns iarăși la o răscruce și ne întrebăm încotro să mergem – spre Uniunea Europeană (UE) sau spre Uniunea Vamală (UV). În prezentul articol se prezintă un răspuns științific argumentat.

Scopul - dănuirea

Orice societate în demersul ei istoric urmărește scopul de a dura în timp. O societate însă este o structură de mare complexitate, evoluția căreia este determinată de mulți factori, dependența de care nu este una liniară, care ar permite de făcut previziuni deterministe de lungă durată, ci una neliniară, fapt care necesită corectarea permanentă a traiectoriei dezvoltării societății. Astfel, șansa societății de a supraviețui stă în capacitatea oamenilor de a sesiza tendințele invizibile integratoare ale societății și a face la timp corecțiile (reforme) necesare.

Principiile scrise și nescrise ale dănuirii unei societăți

Pentru a-și asigura un drum la nesfârșit în istorie, societatea, conștient sau inconștient, urmează permanent unor principii, unele scrise, altele nescrise. Primul, probabil, ar fi următorul, orice societate trebuie să conștientizeze faptul că ei însăși îi revine să-și rezolve problemele cu care se confruntă și că pentru aceasta se cer depuse eforturi considerabile. Societățile care nu conștientizează acest lucru părăsesc scena istoriei. Alt principiu este, că dacă o societate dorește să progreseze, orice activitate în cadrul acesteia trebuie să aibă în vizor omul, cel de aici și de acum, să urmărească scopul de a îmbunătăți viața acestuia. Este inadmisibil de a se jertfi cu generația actuală pentru, chipurile, bunăstarea celor viitoare. Astfel, societatea trebuie să asigure membrilor săi dreptul la muncă, securitatea alimentară și energetică (ca omul să nu degradeze fizic), asistența medicală, securitatea

informațională (ca omul să nu se stingă intelectual), echitatea socială (accesul tuturor membrilor la toate proiectele sale), liniștea și pacea (să evite dezechilibrele sociale, să reducă tensiunile în relațiile oamenilor în societate, să excludă violența personală și structurală), la descătușarea forțelor creatoare ale omului (să reducă la minim decalajul dintre potențialitatea ființei umane și realizarea acesteia, astfel ca fiecare membru al societății să-și poată realiza potențialul său fizic și intelectual). Țările care nu respectă aceste cerințe periodic o iau de la început, „se restructurează”. Încă un lucru important, societatea trebuie edificată cu concursul membrilor săi, enoriașii care au contribuit la înălțarea unui locaș sfânt niciodată nu-i vor da foc acestuia. Ca dezvoltarea să fie cu adevărat durabilă, societatea trebuie să aleagă calea evoluției, nu a revoluției. Aceasta înseamnă că ea trebuie să se dezvolte într-un cadru etic, să promoveze o ierarhie a valorilor stabilite în baza unor acte normative, criterii și standarde clare, raționale, eficiente. Orice atestare a instituțiilor, a membrilor societății să se facă în baza numitelor criterii și standarde, aplicate, în cunoștință de cauză, de experți independenți, naționali și internaționali și în condiții de transparență.

Pentru a fi eficientă și flexibilă la solicitările externe, societatea (structura socială) nu trebuie să funcționeze după principiul feudal, cu directive care merg într-o singură direcție, de sus în jos, ci ca un sistem cu conexiune inversă, astfel ca structurile subordonate să poată influența (corecta) hotărârile factorilor de decizie. Participarea membrilor societății la luarea de decizii duce la sporirea responsabilității fiecăruia, la sesizarea operativă a lacunelor și divergențelor care apar, permite să se intervină la timp în tensiunile latente care apar în sistem, asigurând prin aceasta o funcționare îndelungată, fără convulsii, a structurii sociale. Un alt principiu, nu mai puțin important, este și cel al deciziei colective. În momentele cheie, structura socială trebuie să ia decizii colective, care sunt net superioare celor individuale, evitând astfel pașii greșiți. O societate trebuie privită ca un organism viu (sistem deschis), care interacționează cu mediul înconjurător (în caz contrar ar degrada). O țară trebuie să se integreze armonios în comunitatea statelor lumii. De mare însemnătate este și principiul libertății de gândire și de exprimare a

persoanei, căci numai în asemenea condiții se poate obține o eliberare maximă a energiei creatoare a omului. Numai în condițiile utilizării la maxim a potențierilor intelectuale ale omului, caracterizate prin motivație, entuziasm, curiozitate, creativitate, capacitate sinergetică (de a lucra în comun), o societate poate progresa cu adevărat.

Știința – unica locomotivă ce poate duce omenirea pe calea progresului

Probleme deloc ușoare, teritoriile țărilor nu cresc, bogățiile subpământene nu sporesc, baza resurselor materiale mereu se diminuează. Unica cale de a progresa rămâne de a dezvolta o economie eficientă, de a folosi rațional resursele energetice și materiale disponibile, de a găsi noi surse de energie și noi materiale, de a folosi tehnici și metode mai eficiente de dirijare. Toate aceste lucruri necesită acțiuni conștiente și raționale, gândire pe termen lung. Acestor sarcini poate să facă față doar știința, toate problemele apar din neștiință. Știința este unica modalitate de a lărgi orizontul cunoașterii, de a multiplica puterile fizice și intelectuale ale omului, de a găsi factorii care ameliorează performanțele materialelor, de a crea tehnici și metode de sporire a randamentului activității umane. De altfel, oamenii de știință totdeauna au năzuit spre amplificarea forței fizice (Arhimede (287 î. Hr. – 212 î. Hr.)) și a celei intelectuale (Wiener (1894 – 1964)) ale omului. Astăzi tot mai mult se conștientizează faptul, că fără factorul creator și inovator al științei nu poate exista progres. Dezvoltarea durabilă a unei țări poate avea loc numai în cazul în care toate activitățile din societate sunt puse pe baze științifice solide. Orice corectare a traiectoriei societății (reformă), trebuie să reiasă dintr-un demers științific, la care să fie antrenate pe larg toate domeniile științei (trecerea, de exemplu, de la împărțirea administrativă pe județe la cea de raioane în RM a fost una voluntaristă, nu științifică, de aceea efectul ei a fost unul negativ). Zborul omului pe Lună a demonstrat, că dacă se fixează obiective precise și se alocă surse financiare suficiente, pentru știință nu există probleme de nerezolvat, lucru care însuflă încredere în capacitatea omului de a face față oricăror probleme.

Specific etapei actuale de dezvoltare a lumii este implicarea științei în toate sferele de activitate, pătrunderea masivă a rezultatelor acesteia în industrie, agricultură, practic în toate sferele de activitate, fapt care transformă locul de lucru, fie el la uzină, pe terenul agricol, ori în altă parte, mai mult sau mai puțin, în laborator științific. În țările avansate știința a devenit o componentă inseparabilă a vieții oricărui producător, acesta văzându-se nevoit să muncească, să facă investigații științifice și să se instruiască concomitent, aici observându-se și o implicare masivă a sectorului privat în

dezvoltarea științei și în procesul de pregătire a cadrelor științifice. Munca omului devine azi tot mai intelectualizată, deseori se șterge linia de marcație între creator și producător, fapt care cere o mentalitate nouă de la cel care vine în câmpul muncii, lui de acum i se cer cunoștințe profunde și largi în domeniul de activitate, aptitudini și deprinderi de cercetător, capacitatea de a însuși critic ceea ce produce știința. Azi în orice activitate sporește ponderea muncii intelectuale (creative) față de cea a muncii fizice, nivelul intelectual al membrilor colectivului. Viitorul aparține societăților inteligente, cunoscătoare și sensibile la achizițiile științei. Instituțiile de cercetare sunt chemate să prelucreze operativ semnalele realității și să găsească fără întârziere soluțiile optime. Pentru știință este important ca ideile noi pe care le enunță și le promovează să fie valorificate la maximum, dar aceasta poate avea loc doar când acestea circulă, sunt discutate de comunitatea științifică, evoluează. Mișcarea ideilor poate fi asigurată prin internaționalizarea cercetărilor (cooperarea internațională), unica soluție viabilă pentru soluționarea marilor probleme, chiar și pentru țările cele mai avansate. Ca instituțiile de cercetare să funcționeze cu maximă responsabilitate, lor le este asigurată autonomia și dreptul la liberă asociere cu alte instituții de profil din țară și de peste hotare. Descentralizarea puterii (un principiu democratic) este factorul care asigură randament sporit administrării țării. O țară nu poate să se ocupe concomitent de toate problemele cu care se confruntă, de aceea, ea trebuie să se întrebe ce poate face cel mai bine cu surse minime și să dea prioritate anumitor probleme, periodic revizuinđu-și direcțiile prioritare de cercetare, fapt care necesită stabilirea unei politici științifice adecvate, avându-se în vizer problemele majore ale țării. Aici se află răspunsul la multe întrebări, inclusiv de ce RM trebuie să aleagă vectorul european de dezvoltare.

Conștientizarea la scară internațională a factorului științific în dezvoltarea societății

La începutul secolului XX, SUA a conștientizat faptul că fără o știință modernă nu va putea să prospere și a început să trimită pe cei mai buni elevi ai săi la studii în cele mai prestigioase universități din Europa (continent vestit prin universitățile sale, prima fiind fondată la Bologna, în anul 1088), statul american acordându-le studenților burse mai mari decât salariile profesorilor universitari europeni. După cel de al II-lea Război Mondial, SUA și-a dat seama că fără a revigora economia Europei, aflate în ruine, n-are să poată ea însăși să progreseze. Planul Marshall elaborat de SUA pentru țările europene a permis acestora, cu sprijinul SUA, dar depunând eforturi proprii, ca într-un termen scurt să-și pună economia

pe picioare. Dezvoltarea vertiginoasă a țărilor Uniunii Europene la sfârșitul secolului **XX** și începutul secolului **XXI**, precum și a altor țări dezvoltate, demonstrează încă o dată că știința este unica locomotivă eficientă care permite societății să progreseze. Factorul creator, mobil și în perpetuă evoluare al științei este capabil să schimbe spre bine tabloul oricărei societăți. Știința, de asemenea, are capacități sporite de a transforma mediul ambiant și de a ameliora mediul uman, de a apropia oamenii, de a-i înnoia. În cele din urmă, ea este cea care deschide esența și plenitudinea existenței însăși, în adâncime curiozitatea omului are interesul de supraviețuire, iar cunoașterea este cea mai mare bucurie a existenței umane. A început deja să se înțeleagă că se trăiește bine în țările care investesc mult în știință. Astăzi în majoritatea țărilor lumii crește în importanță rolul științei, ponderea ei în economie, din an în an științei i se alocă investiții tot mai mari, ea plasându-se astfel spre centrul activității umane, căpătând caracter de masă: în activități de cercetare fiind antrenate tot mai multe și mai multe persoane. Societatea de azi conștientizează tot mai mult rolul imens pe care cunoașterea științifică, inventivitatea și creativitatea omenească îl joacă alături de ceilalți factori obiectivi în determinarea progresului societății. Concepția care domină azi lumea civilizată este formarea unei societăți bazate pe cunoaștere, în care să domine spiritul și metodele științifice, angajarea pleneră a științei la soluționarea problemelor economice și sociale ale țării, organizarea și

gestiunea științifică a muncii, studiul științific și promovarea principiului optimizării fiecărei operații, utilizarea pe larg a tehnologiilor informaționale, transferul de cunoștințe de la un domeniu la altul. În fig. 1 - 2 este prezentat numărul de cercetători științifici ce revin la **100 000** de locuitori în țările UE (fig. 1) și în țările CSI, iar pentru comparație, ale unor țări ale lumii (fig. 2) [1 - 4]. În medie, CSI dispune de **189** de cercetători științifici la **100 000** de locuitori (curba 1, fig. 2), dar ar dori să se apropie de indicatorul UE, de **332** lucrători științifici la **100 000** de locuitori (curba 2, fig. 2). Acest indicator însă nu satisface UE, care dorește să atingă performanța SUA - de **447** de cercetători la **100 000** de locuitori (curba 3, fig. 2) SUA, însă, nu stă locului, caută să îmbunătățească indicatorii săi, având de exemplu Japonia și Coreea de Sud cu, respectiv, **696** și **692** de cercetători la **100 000** de locuitori (curba 4, fig. 2). La rândul lor, Japonia și Coreea de Sud au în față exemplul Finlandei, cu **1029**, și cel al Norvegiei, cu **894** de cercetători la **100 000** de locuitori. Și China se mișcă cu pași giganți, pornind de la indicatorul Indiei (**13**) în scurt timp a ajuns să aibă **85** de cercetători la **100 000** de locuitori. Fostele republice baltice ale URSS, deși se află în cadrul UE de puțin timp, și-au ameliorat simțitor acești indicatori (fig. 1 - 2), spre deosebire de RM aflată în cadrul CSI **23** de ani. Acești factori fac atractivă UE pentru RM. Numărul de cercetători ai unei țări însă nu e tot, depinde mult și cum ei sunt finanțați.

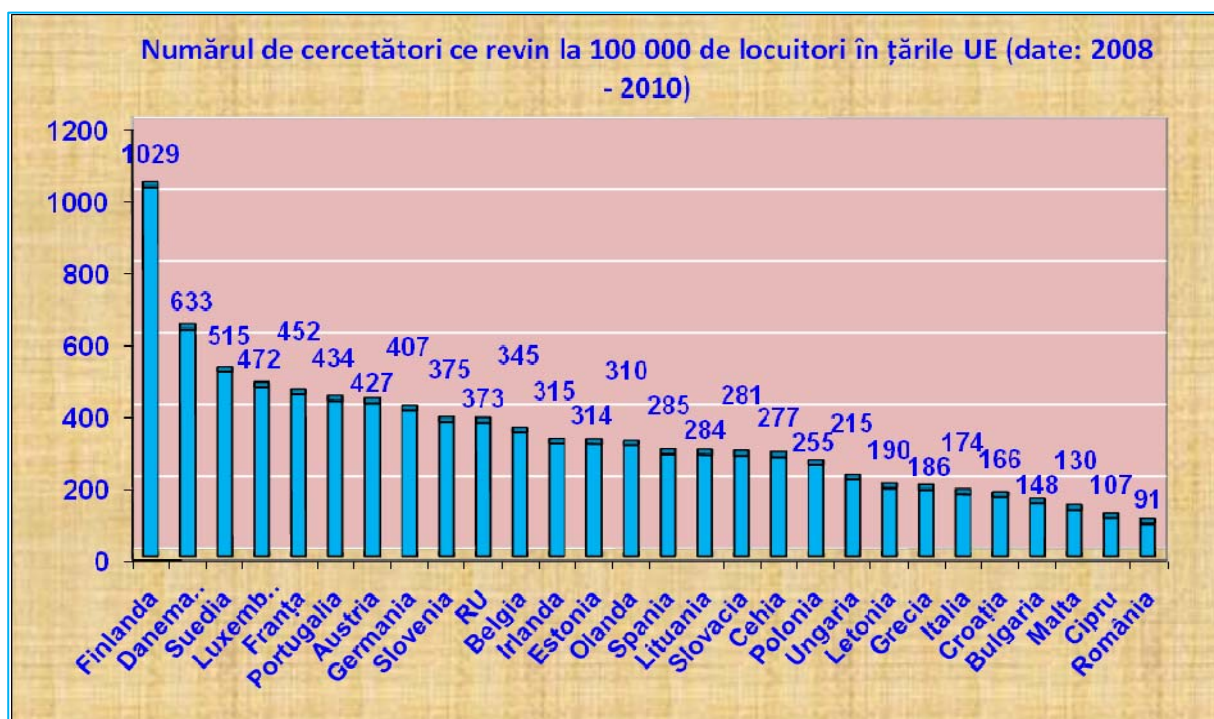

Figura 1. Numărul de cercetători științifici ce revin la **100 000** de locuitori în țările UE.

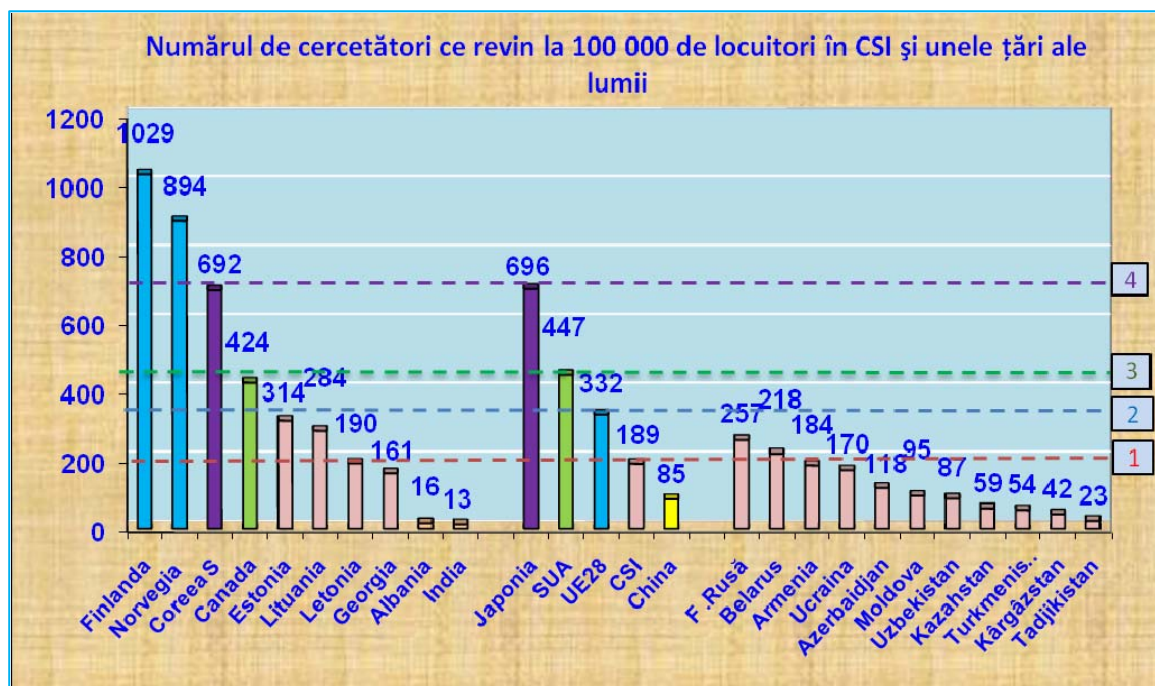

Figura 2. Numărul de cercetători științifici ce revin la **100 000** de locuitori în țările CSI în comparație cu alte țări ale lumii.

Conștientizarea în Republica Moldova a factorului științific în dezvoltarea durabilă

Este îmbucurător faptul că comunitatea științifică din Republica Moldova a conștientizat la timp însemnătatea factorului științific pentru dezvoltarea durabilă a societății, și opinia acesteia trebuie auzită. Exemplară poate fi numită activitatea profesorului Nicolae Testemițanu (1927 – 1986), care a pus sistemul de asigurare a sănătății și cel de pregătire a cadrelor medicale (inclusiv științifice) pe o bază științifică solidă, de asemenea, activitatea acad. Sergiu Rădăuțanu (1926 – 1998), care a pus baza pregătirii cadrelor tehnice de toate nivelele în RM. Acest lucru trebuia să se întâmple de la sine, căci avem mari tradiții în această privință, oameni care au îmbinat de minune naționalul cu universalul. Petru Movilă (1598 – 1646), mitropolitul, a promovat ideea punerii societății pe o bază etică (morală) solidă, Dimitrie Cantemir (1673 – 1723), întemeietorul Academiei de Științe din Rusia, a înțeles ca nimeni altul rolul științei în societate, Nicolae Milescu Spătarul (1636 – 1708), ambasadorul Rusiei în China, a promovat ideea cooperării între popoare, lingvistul Eugen Coșeriu (1921 – 2002) a demonstrat că omul e o ființă a comunicării și că setea lui de informare trebuie potolită, Mircea Eliade (1907 – 1986) a căutat și a găsit în istorie rădăcinile comune ale popoarelor, Constantin Brâncuși (1876 – 1957) a chemat omul să se înalțe spiritual. RM dispune azi de un sistem de pregătire și atestare a cadrelor științifice bine consolidat și cu oameni bine instruiți, conștienți de faptul că calea de dezvoltare a UE este una din cele

mai eficiente, cu întreg setul de acte normative, racordate în mare parte la cele ale UE.

Indicatorii privind nivelul intelectual al țării

Un indicator important al nivelului de inteligență al unei societăți este numărul de persoane cu vârsta mai mare de 25 de ani care dețin grad științific. Gradul științific dovedește nivelul înalt de creativitate a persoanei, capacitatea acesteia de a formula și soluționa probleme, de a prognostica. În SUA acest indicator este 1,2%, în Germania și mai mare – 1,8% [5], în RM acest indicator nu depășește 0,3 %. Un alt indicator însemnat este și numărul de persoane care obțin anual grad științific (care asigură sectoarele economiei cu cadre științifice de înaltă calificare) la 100 000 de locuitori. Pentru Portugalia, bunăoară, acesta este egal cu 50, Elveția – 43, Germania – 31, UE – 21, SUA și Coreea de Sud – 18, România – 16, Lituania – 10, Tadjikistan – 3 [6]. Pe parcursul anilor 1993 - 2013 în Republica Moldova au fost conferite anual grade științifice, de doctor și de doctor habilitat, în medie la 5 persoane la 100 000 de locuitori. Prin urmare, și la acest indicator ar fi de urmat SUA și țările UE. Pentru aceasta este necesar de racordat programele de studii doctorale la cele europene, de sporit esențial numărul de doctoranzi, de adus planul de înmatriculare în corespundere cu necesitățile economiei naționale, de sporit alocațiile financiare pentru un doctorand.

Eficiența activității științifice

Unul din indicatorii care determina eficiența activității științifice este numărul de articole

publicate de cercetători în reviste cu factor de impact mare. Din păcate, astăzi încă se întâlnesc greutăți la determinarea reală a acestui indicator. Vom încerca totuși să determinăm care țări promovează știința cel mai eficient. Drept culmi ale puterii creatoare a omului se consideră descoperirile științifice de răsunet. În lume există și o apreciere supremă a acestora – Premiul Nobel, care se acordă din **1901**. Pentru scopurile pe care le urmărim, vom lua în calitate de indicator al produsului științific numărul de laureați ai acestui premiu. Analizând lista laureaților în domeniul fizicii, chimiei, fiziologiei, medicinei și economiei se observă un tablou uimitor. Majoritatea savanților cărora li s-au decernat Premiul Nobel au efectuat cercetările lor de vârf în laboratoarele sau la catedrele din SUA și din țările UE. SUA și UE, luate împreună, le revin **581** (= **299** + **282**) de premii, din **640** câte au fost decernate în total pe parcursul anilor **1901 - 2013**, altor țări ale lumii revenindu-le doar **59**. Aceasta înseamnă, că concepțiile noastre fundamentale despre lume au fost și sunt formate în mare parte de oamenii de știință din SUA și UE. Încă un lucru demn de menționat, din **282** de laureați ai Premiului Nobel cetățeni ai UE, **188** sunt ai Marii Britanii, Germaniei și Franței luate la un loc, iar **94** – cetățeni ai altor state ale UE, ceea ce înseamnă că practic fiecare țară europeană are laureații săi. Prin urmare, cetățenii SUA și cei ai statelor UE pot să se realizeze profesional și creativ la cel mai înalt nivel în propriile lor țări. Nu întâmplător fluxul migrației în lume (îndeosebi cel al „materiei cenușii”), este îndreptat spre aceste regiuni ale lumii. Aceste lucruri și determină într-o măsură mare dorința RM de a se asocia UE, duhul vieții democratice și a societății bazate pe cunoaștere este atrăgător pentru orice națiune care dorește să dăinuie în timp. Din punctul de vedere al investițiilor făcute în știință și al rezultatelor de vârf obținute desigur nu ne numărăm printre țările cu o economie bazată pe cunoaștere, dar dorim să devenim ca atare, deja ne raliem la standardele UE, drept exemplu poate servi activitatea Biroului Național de Statistică. Este firesc ca în dezvoltarea lor țările să urmeze unor modele cunoscute, să raporteze problema proprie la una apropiată a cărei soluție este deja cunoscută. UE, la rândul ei, studiază cu atenție practicile bune ale SUA și urmează un parcurs istoric similar. Alte țări, inclusiv cele din CSI, urmează pilda SUA și UE, iar acestea din urmă, la rândul lor, studiază cu atenție practicile bune ale Japoniei și Coreei de Sud.

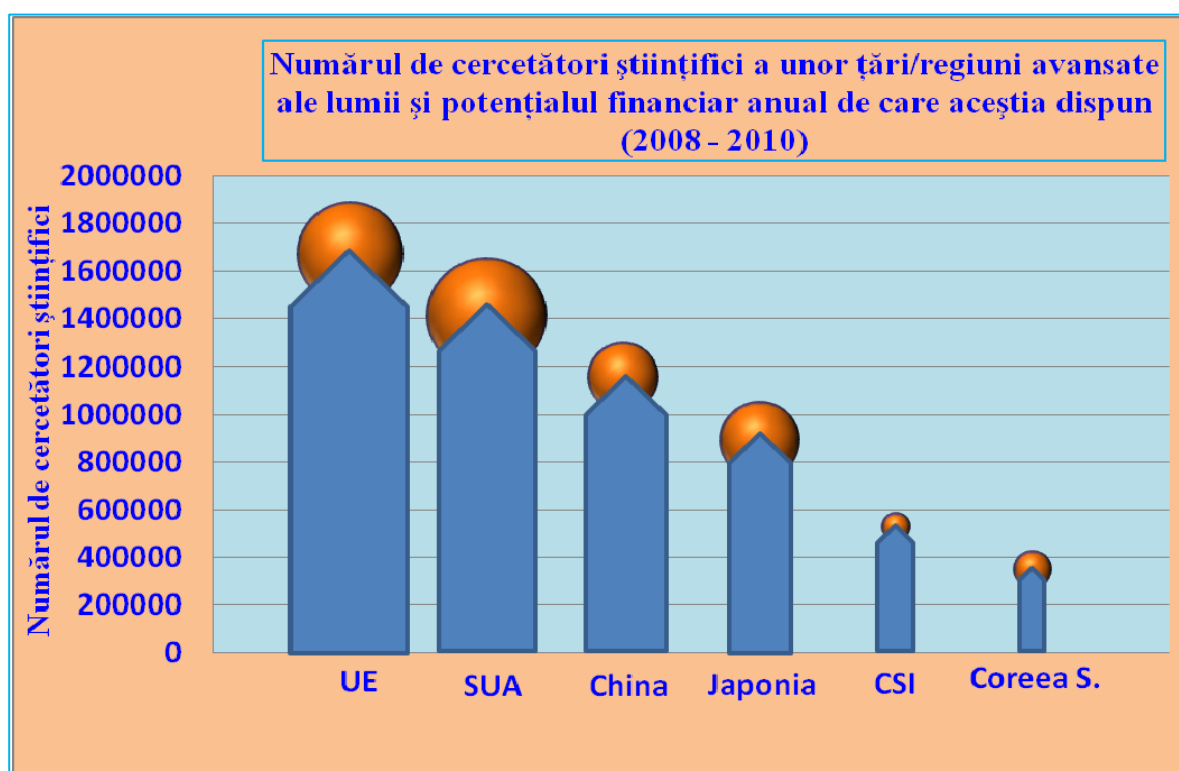
Valorificarea factorului sinergetic

Exemplul UE e interesant și din alt motiv. O societate bine pusă la punct trebuie să aibă rentabilitatea unui sistem sinergetic. Remarca încă ilustrul istoric englez Arnold J. Toynbee (**1889** – **1975**), că o societate nu este suma indivizilor săi,

care echivalează cu o gloată, ci suma relațiilor dintre aceștia. Dezvoltarea societății este un rezultat al muncii colective bine coordonate, sursa esențială de creștere a randamentului oricărei activități fiind ascunsă în relațiile umane. Pentru a spori plusvaloarea părții sinergetice se cere integrarea armonioasă a individului în comunitate, de aceea contează mult cum se înscriu oamenii în societate (colectiv), dacă există o masa critică de specialiști în domeniul de activitate interesat, pentru ca acesta să devină productiv, cum cooperează instituțiile cu altele de același gen din țară și din străinătate. Din acest motiv, de la școala modernă se cere să promoveze ideea puterii în comun a oamenilor și necesitatea de integrare a activităților acestora, să ridice relațiile umane la un nivel tot mai înalt, să armonizeze interese individului cu cele ale colectivității, astfel ca făgașul propriu al persoanei să fie în consonanță cu dezvoltarea economică și culturală a țării. La aceasta se mai adaugă și o educație estetică și etică adecvată. Pentru a spori contribuția factorului sinergetic (și de aici bunăstarea populației), țările se asociază, atingând și depășind în felul acesta masele critice la tot mai mulți indicatori economici, făcându-i să devină productivi. Dar efectul asocierii e relevant numai în cazul în care țările au grad ridicat de independență unele față de altele și parteneriatul se face în baza liberului consimțământ și în deplină conștiință a intereselor (între țări subordonate colaborarea nu este reciproc avantajoasă). Constituite astfel, asociațiile de state sunt mai adaptabile la nou și mai puțin vulnerabile la neprevăzut. UE, bunăoară, este formată din **28** de țări suverane, care au stabilit o piață unică și stabilesc și o monedă comună. În **2012**, UE a avut un produs intern brut (PIB) de **16 641** de miliarde de dolari (**23%** din cel mondial), fiind practic cea mai mare economie a lumii, tab. **1**. UE și SUA ocupă o poziții de vârf în economia mondială, în **2012** au avut împreună un PIB de **32 328** de miliarde de dolari, **45 %** din cel mondial. Și veniturile pe cap de locuitor ale lor sunt la fel foarte mari în comparație cu alte țări [**1 - 4**]. Un indicator dinamic al nivelului de inteligență a unei țări este numărul de persoane antrenate în cercetare. Prin asociere, UE a obținut cel mai mare potențial de cercetători științifici și capacitatea cea mai mare de ai finanța (fiind întrecută la ultimul indicator doar de SUA), tab. **1**. UE întrece țările / regiunile nominalizate în tab.1 la numărul de cercetători și, corespunzător, la finanțele repartizate, după cum urmează: SUA (**1,18; 0,78**); China (**1,45; 2,23**); Japonia (**1,88; 1,74**); CSI (**3,16; 13,45**); Coreea de Sud (**4,83; 7,81**). Grație colaborării eficiente dintre țările membre, UE își permite și luxul de a efectua cercetări de anvergură în domeniile fundamentale ale științei, cele care formează concepțiile noastre

Tabelul 1. Numărul de persoane angajate nemijlocit în cercetare în câteva țări/regiuni avansate ale lumii și capitalul financiar anual pe care cercetătorii acestora îl au la dispoziție.

Țara / regiunea	Numărul de locuitori [Wikipedia]	Numărul de cercetători științifici	PIB (milioane de \$ SUA)	Parte de PIB (%) destinat C&D	Finanțe pentru C&D (milioane de \$ SUA)
Toate țările			71 707 302		
UE28	504 361 856	1 672 014	16 641 111	2,03	337 777,794
SUA	315 712 000	1 412 639	15 684 750	2,77	434 467,575
China	1 350 695 000	1 152 311	8 227 037	1,84	151 377,481
Japonia	127 799 000	889 341	5 963 969	3,26	194 425,389
CSI	279 256 333	528 606	2 635 655	0,95	25 106,948
Coreea de Sud	50 004 441	345 912	1 155 872	3,74	43 229,613

Figura 3. Numărul de cercetători științifici (săgețile din imagine) și resursele financiare cu care aceștia sunt înzestrați (sferele din imagine) al câtorva țări / regiuni avansate ale lumii.

despre lume, cum este microcosmosul (deține cel mai mare accelerator de particule din lume, cel de la Geneva) și macrocosmosul (a scos în spațiu faimosul telescop Hubble), cercetări foarte costisitoare, care nu sunt pe puterea unei țări luate aparte, fie ea chiar SUA. Pe deasupra, UE acordă ajutor statelor din vecinătate, pentru a le aduce la standardele de viață ale ei. Și în domeniul sportului UE merge mai bine ca alte țări. La Olimpiada de la Soci, 2014, sportivilor din UE le-au revenit **133** de medalii, celor din SUA – **27**, China – **9**, Japonia – **8**, CSI – **41**, Coreea de Sud – **8**, celor al altor state – **64** (**37** dintre care sportivilor din Norvegia (**26**) și Elveția (**11**), state care colaborează strâns cu UE, **24**

- celor din Canada, partenerul SUA, și **3** – celor din Australia. Datele prezentate sunt argumentele forte care determină Republica Moldova să aleagă univoc vectorul european de dezvoltare.

Sporirea nivelului intelectual al societății

Ca știința să cunoască o dezvoltare durabilă, ea trebuie să fie asigurată de un aflax continuu de cadre științifice tinere. Orice subțiere a acestuia provoacă convulsii în funcționarea sistemului de cercetare și dezvoltare al țării. Sporirea nivelului intelectual al societății se face prin educație continuă a membrilor săi toată viața, dezvoltarea la ei de abilități de formulare și rezolvare a problemelor, capacitatea de a da produse creative.

Una din menirile instituțiilor de cercetare este să sporească nivelul intelectual în țară. Între sfera cercetării și cea a pregătirii cadrelor științifice trebuie să existe cea mai strânsă legătură. Pentru aceasta este nevoie de strategii educaționale avansate, care să ia în calcul experiențele cunoscute, tradițiile științifice, nivelul actual de dezvoltare a științei, aspirațiile societății. În țările avansate școala devine o instituție centrală, în care se investește mult. În SUA și UE, de exemplu, se promovează o educație intensiv științifică, în perpetuu modernizare, bazată pe programe de studiu concordate cu rezultatele fundamentale ale științelor și cu marile mișcări de idei de pe tărâmul acestora, încât școala urmează știința la mică distanță și este orientată spre nevoile sociale, economice, culturale și spirituale ale societății. Rapiditatea cu care cunoștințele azi se înnoiesc determină sectorul de producere să insiste în reciclarea, perfecționarea sau schimbarea calificării multor oameni, astfel că dominantă școlii contemporane este educația permanentă (specializarea îngustă, actualizarea cunoștințelor, reciclarea cadrelor, conversiunea meseriei...), care trebuie să se facă în corespundere cu ultimele achiziții ale pedagogiei, psihologiei și tehnologiilor informaționale, iar spiritul științific să fie promovat începând cu cea mai fragedă vârstă. Educația modernă trebuie să orienteze elevul (studentul, masterandul, doctorandul) spre o muncă concretă, constructivă, creatoare, să-i dea acestuia sentimentul scopului, al efortului personal, să-l transforme în explorator, cercetător, descoperitor, să-i insufle dragoste de progres, să-l motiveze să se perfecționeze, să-i dezvolte capacitățile de comunicare, să-l învețe a munci în echipă, a munci eficient, astfel ca cu efort minim să obțină efect maxim. Și în această privință SUA și UE dețin poziții de frunte. UE consideră că SUA este înaintea sa în multe privințe grație faptului că SUA aplică în administrare, cercetare și educație un management mai performant, structurile de organizare și de luare a deciziilor acolo au un grad mai sporit de autonomie, fapt ce le permite să-și concorde organizarea internă cu solicitările externe, să devină mai deschise spre cooperare cu instituții din țară și de peste hotare, devenind astfel mai receptive la nou și la raportul muncă investită - rezultate obținute, adică mai eficiente. Organizarea pe scară largă a unui sistem de învățământ flexibil, adaptabil la necesitățile societății, optimizat la nivelul individual de învățare, în baza celor mai noi achiziții ale științei și tehnologiilor informaționale, precum și a celor mai noi tehnologii și metodologii de instruire și de cercetare este în prezent o sarcină de prim rang pentru Republica Moldova pentru ași asigura pe viitor o dezvoltare durabilă.

Neîncrederea – factorul care îndepărtează statele de a colabora

De ce oameni din RM au rezerve față de asocierea cu Uniunea Vamală? Istoria ne-a demonstrat nu o dată că parteneriatul cu FR este unul inegal. În **1812** Basarabia a fost ocupată, chipurile, ca populația ei creștină să fie protejată de musulmani. În perioada anilor **1812 – 1918** în Basarabia n-a funcționat nici o școală națională. Dacă în timpul stăpânirii turcilor în Basarabia n-a fost dăruită nici o biserică, apoi în timpul sovietic au fost distruse sau vandalizate cca **1000** de biserici. În **1940**, URSS a acaparat din nou Basarabia, motivând că ea este locuită de ucraineni (ceea ce nu era adevărat). După ce s-au instalat în Basarabia, autoritățile ruso-sovietice au deportat în Siberia zeci și zeci de mii de oameni, apoi omorând prin înfometare zeci și zeci de mii de oameni i-a silit pe cei rămași în viață să intre în colhoz cu tot cu avere. După aceasta a urmat un șir întreg de neodeportări la minele de cărbune, la pământurile de țelină, la construcțiile de șoc etc. Ruso-sovieticii au decapitat Basarabia de intelectualitate, au izolat populația de arealul românesc de cultură (de Eminescu, Creangă, Enescu, Brâncuși...), au interzis utilizarea alfabetului latin, au exclus limba română din instituțiile statului și din instituțiile de învățământ superior, au menținut la minim numărul școlilor cu instruire în limba română. Vestitele cetăți ale Moldovei medievale, cea de la Ismail, Cetatea Albă, Hotin și mai recent cea de la Tighina au ajuns pe hărți străine, la fel s-a întâmplat și cu orașul Cernăuți, în care a învățat Eminescu, ca să nu mai vorbim de fosta capitală a RASSM, Balta. Investirea preponderentă în partea stângă a Nistrului, în detrimentul părții drepte a RM, se făcea intenționat, cu bătaie lungă. Când în **1989** în Sovietul Suprem al RSSM se discuta problema revenirii la alfabetul latin, Secretarul general al PCUS a telefonat personal și a insistat să nu se admită acest lucru. Iar pentru faptul că RM a ales calea independenței ei i s-au creat două autonomii (de altfel, și altor foste republici sovietice li s-au creat autonomii). În stânga Nistrului se mai află și azi trupe militare rusești, deși la Summit-ul de la Istanbul din **1999** Rusia își luase obligația ca până în **2012** să le retragă. Ca să „țină în șah” fostele republici ale URSS, RM, Georgia și Azerbaidjanul, Rusia folosește pârghiile autonomiilor autoprocimate, acestea depunând la Moscova cereri de aderare la CSI. Faptul că CSI pe parcursul a **23** de ani n-a avansat cu nimic în soluționarea „conflictelor înghețate”, precum și lipsa unei atitudini față de evenimentele din Ucraina din **2014**, vorbește despre ineficiența acestei comunități de state. Revoltătoare este conduita reprezentantului FR în Pridnestrovie, Rogozin (dar

și a altor reprezentanți), care se comportă ca un vechil pe moșia boierului. Un asemenea comportament cu partenerii de cooperare se datorează mentalității conducerii FR. În Rusia niciodată nu s-a suferit disidența (o altă opinie decât cea oficială, meteahnă pe care, din păcate, am moștenit-o și noi), lucru care a dus la o izolare substanțială a acestei țări pe parcursul istoriei (mai ales în perioada URSS). S-o începem cu împușcarea decembriștilor de pe timpul când Basarabia abia intraseră în componența Rusiei, lanțul continuând în perioada sovietică cu împușcarea sau deportarea preoțimii, a celor care, chipurile, așteptau americanii... Se spune cu dreptate, că lucrurile ascunse ies la suprafață în faptele mici. Stilul intolerant de a conduce stabilit în FR și-a dat arama pe față la Olimpiada de la Soci din 2014. Nu s-a găsit nimic mai inspirat, ca să se asigure securitatea jocurilor olimpice, dar totodată să servească și de simbol al ospitalității ruse, decât să se pună niște cazaci cu cnuturi în mână să patruleze pe străzile orașului (lumea rămânând stupefiată de imaginile în care aceștia lovesc cu biciul niște doamne, aceasta în mileniul trei). Pentru cei care cunosc puțină istorie, cazacii se asociază cu niște trupe gen SS ale lui Hitler. Să ne amintim în această privință de poezia lui Vasile Alecsandri „*Pohod na Sibir*”, de soarta inochemenților hăcuiți de cazaci, descrisă de scriitorul ucrainean Les Homin (1900 – 1958) în cartea „*Holhofă*”, iar mai recent, de cazacii care au împușcat cca o mie de apărători moldoveni la Nistru în 1992. Cu sprijinul FR, în ultimii ani se încearcă formarea unor detașamente de cazaci și în Moldova, la Comrat, pe lângă o întregă coloană a 5 –a de luptători clandestini, care promovează politica fostei metropole. Tot la Comrat Moscova a organizat un referendum contra aderării RM la UE. Toate aceste fapte pun populația în gardă, mâine-poimâine te poți trezi cu trupe militare ruse venite „*să elibereze populația găgăuză de sub ocupanți*”. Ținând cont de nivelul de democrație din FR, într-o bună zi s-ar putea să devină președinte al Rusiei Ramzan Kadârov, lucru care înspăimântă. Nu întâmplător, Finlanda, Polonia, republicile baltice care, cândva erau părți componente ale Rusiei, au tăiat poala și au fugit. Până și Bulgaria, despre care pe timpuri se spunea că va deveni cea de a 16-a republică sovietică, s-a distanțat de URSS și a aderat la UE și NATO. În cadrul UE, Bulgaria se folosește în pace de grafia chirilică, nimeni n-o impune să treacă la cea latină, cum li se întâmplă moldovenilor din Transnistria, impuși să scrie cu litere rusești. Deși n-a trecut mult timp de când țările menționate mai sus au aderat la UE, ele și-au redresat economiile și-au reformat învățământul, asocierea cu UE fiind benefică pentru dânsle.

Vorbind de UE, nu trebuie să uităm faptul, că aceasta s-a format după un război devastator, din țări sărăcite, unele dintre care se urau de moarte (Franța cu Germania, de exemplu), altele sfârțecate de război civil (Spania, de exemplu). Cu toate acestea, cu multă răbdare, toate dificultățile au fost depășite în scurt timp, UE devenind o comunitate a toleranței. Spania, de exemplu, e vizitată astăzi de cca 60 milioane de turiști (FR de 25 de milioane). Dintr-o colaborare de la egal la egal toate țările câștigă, din cea neegală puține, se poate întâmpla chiar nici una. Avem încrederea, că Rusia va depăși bariera psihologică care o desparte de democrațiile apusene și va păși pe calea colaborării cu UE și SUA, unica cale care poate să-i asigure o dezvoltare durabilă. Oamenii de știință ruși în multe privințe urmează practicile bune ale SUA și UE. Suntem încrezuți, că în viitor FR se va asocia cu UE, acolo ne vom reîntâlni ca parteneri egali. Istoria a demonstrat, că țările totalitare în cele din urmă regresează și se văd nevoite s-o ia mereu de la început. Din colaborarea cu SUA, Japonia (dușmanul nr. 1 al SUA în timpul celui de al doilea război mondial) și Coreea de Sud, de exemplu, au avut doar de câștigat, rezultatele sunt vizibile. Alegând calea dezvoltării pe bază de cunoștințe și de deschidere către lume, China se mișcă cu pași giganti pe calea progresului, pe când Coreea de Nord, pășind pe calea izolării, a lunecat în prăpastia dușmăniei și sărăciei.

Bibliografie

1. *Research and development expenditure (% of GDP) Data table.* <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS10.01.2014> 15:47;
2. *Personnel in research and development (R&D). Statistical Yearbook 2011.*
3. *Rossiiskij statisticheskiy ezhegodnik. Moskva, 2012.*
4. *Sodruzhestvo Nezavisimykh Gosudarstv. Statisticheskie sravnenija. SNG STAT 2008.*
5. *Barbara M. Kehm. Forces and Forms of Change: Doctoral Education in Germany within European Framework.*
6. *Canțer V., Holban I. Pregătirea cadrelor științifice în Republica Moldova în perioada 1993 – 2011 în oglinda datelor statistice. Materialele Conferinței Internaționale Științifico-Practice „Creșterea economică în condițiile globalizării”. IEFIS, Chișinău, 18 – 19 octombrie 2012, v. III, p. 213 – 228.*

Recomandat spre publicare: 17.02.2014.